

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์บทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการ ผู้บริหาร และครูหัวหน้างานวิชาการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬทั้งโดยรวมและรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทผู้นำทางวิชาการด้านการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการการนิเทศและประเมินผลการบริหารจัดการหลักสูตร การพัฒนาครูการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการเมื่อสรุปเป็นรายด้านได้ผลสรุปดังนี้

1.1 ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อยปลอดภัยในสถานศึกษารองลงมาคือการใช้ผลจากการทดสอบเพื่อจัดโครงการสอนพิเศษให้เหมาะสมกับนักเรียน เช่น การสอนเสริม และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการใช้แหล่งเรียนรู้ส่วนความคิดเห็นด้านจัดระบบแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำสุด

1.2 ด้านการนิเทศและประเมินผลโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือกำหนดนโยบายการวัดผลประเมินผลนักเรียนอย่างชัดเจนรองลงมากำกับติดตาม การวัดผลประเมินผลของครูและการส่งเสริมให้ครูร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวัดผล และประเมินผลส่วนความคิดเห็นด้านการสนับสนุนให้ครูมีการประเมินผลที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.3 ด้านการวางแผนเกี่ยวกับวิชาการโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การดำเนินการให้ครูรายงานผลการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแก่ผู้ปกครองทราบทุกภาคเรียน รองลงมาคือผู้บริหารร่วมกับคณะครูกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ และผู้บริหารเป็นผู้นำในการวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ และการใช้ข้อมูล

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในการพัฒนาด้านวิชาการไปสู่เป้าหมายของสถานศึกษา ส่วนความคิดเห็นด้านผู้บริหารร่วมมือกับคณะครูกำหนดโครงสร้างการบริหารงานวิชาการอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.4 ด้านการพัฒนาครูโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นในการพัฒนาครู รองลงมาคือการตรวจสอบเอกสารวัดผลประเมินผลและการสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้ทันสมัยอยู่เสมอส่วนความคิดเห็นด้านการสนับสนุนให้ครูศึกษาต่อในบทบาทที่สูงขึ้นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.5 การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือการเยี่ยมชมการสอน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครู และนักเรียน เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัญหา รองลงมาคือให้มีการวิเคราะห์แบบทดสอบเพื่อตรวจสอบจุดเด่นจุดด้อยทางด้าน การเรียนการสอนความก้าวหน้า และพบครูเป็นรายบุคคลเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับความก้าวหน้าด้านการเรียนของนักเรียน ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบให้มีการแจ้งผลการทดสอบทางการเรียนให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ

1.6 ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือการอบรมและจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รองลงมาคือกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรภายใต้กรอบแนวคิด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.7 ด้านการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนโดยมีแนวทางการดำเนินงานสู่การบรรลุเป้าหมาย รองลงมาคือใช้ทักษะภาษาสื่อสารสร้างความเข้าใจด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้และผู้เกี่ยวข้องและจัดทำกรอบวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้ ร่วมกับครู และผู้เกี่ยวข้องส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับส่งเสริมให้ครูและนักเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.8 การเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือเป็นแบบอย่างที่ดีในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาการเรียนการสอน รองลงมาคือผู้บริหารเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานทางวิชาการในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาการพัฒนาและวิจัยการศึกษาส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. เปรียบเทียบบทบาทความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็น

ของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 ทุกด้าน ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.1 ประธานคณะกรรมการสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมในระดับเมื่อพิจารณาในรายละเอียด โดยเรียงลำดับเป็นเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน รองลงมาคือการวางแผนเกี่ยวกับวิชาการและการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ ส่วนการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดรองลงมาคือการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนและการวางแผนเกี่ยวกับวิชาการส่วนความคิดเห็นด้านการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจอยู่ในบทบาทต่ำสุด

2.3 ครูหัวหน้างานวิชาการ มีความคิดเห็นต่อบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน รองลงมาคือการบริหารจัดการหลักสูตรและการนิเทศและประเมินผลส่วนความคิดเห็นด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการอยู่ในระดับต่ำสุด

3. ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างานวิชาการ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ในระยะที่สอง ในด้านที่มีความโดดเด่น และประเด็นที่ต้องพัฒนา 2 ด้านคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ และการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน ซึ่งประเด็นที่ต้องพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ผู้บริหารควรประสานความร่วมมือจากครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา
2. ผู้บริหารต้องเป็นเป็นผู้มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ครูโดยแท้จริงแล้ว จะเป็นผู้ที่มีความรักในตัวเอง
3. การเป็นแบบอย่างทางด้านระเบียบวินัย พฤติกรรม การมาทำงาน การติดตามผล การทำงานของผู้ร่วมงาน ต้องรู้เรื่องดีเกี่ยวกับงานวิชาการทั้งหมด
4. ผู้บริหารต้องมีความคิดรวบยอดในด้านวิชาการที่สูง
5. การเป็นแบบอย่างด้านการอ่าน การเล่าเรื่องผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเป็นแหล่งความรู้ที่เด็กสนใจ
6. การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่บันเทิงเพียงอย่างเดียว

การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. เข้มงวดในด้านการกับครูผู้สอน ให้มากขึ้น
2. การคัดกรองเด็ก เพื่อพัฒนาตามความสามารถ
3. สร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนมีวินัย และโรงเรียนมีระเบียบ พี่ช่วยน้อง และการเป็นแบบอย่างที่ดีของครู
4. สร้างชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่นความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกันน่าจะเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน
5. มีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยโดยเฉพาะห้องสมุด ที่มีทรัพยากรสารสนเทศที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย ให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ และใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอน
7. สร้างแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยทุกมุม
8. การส่งเสริมการอ่าน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในโรงเรียนโดยการจัดกิจกรรมต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา
9. ห้องเรียนมีความสะอาดสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน
10. การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน

อภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการ ผู้บริหาร และครูหัวหน้างานวิชาการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬมีประเด็นที่สำคัญที่จะมาอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทผู้นำทางวิชาการ ด้านการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการการนิเทศและประเมินผล การบริหารจัดการหลักสูตรการพัฒนาครูการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของการปฏิรูปการศึกษามีการปรับเปลี่ยนในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นวิสัยทัศน์ การใช้สื่อนวัตกรรม แสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาตนเองทางวิชาการอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ที่กำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องยึดถือต้นแบบเพื่อเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ 3 เกณฑ์ ซึ่งเกณฑ์ที่ 2 เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership) ในด้านการวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การมีภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน การส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูป

การเรียนรู้ การมีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ และมีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับอันธิยา ภูมิไธสง (2556 : 73-74) ที่ได้ศึกษาการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาระยอง เขต 1 โดยได้เปรียบเทียบ ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการ จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหารงาน พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้านสอดคล้องกับ จักกฤษ วงษ์ชาติ (2551 : 84) พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานีทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับ รังสิต ทรงเย็น (2551 : 103) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาหนองคายเขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับ มณฑา วิญญูโสภิต (2547 : 186) ที่ทำการศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารโดยใช้กรอบการวิจัยเรื่องพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของ Hallinger and Murphy (1985 : 221-224) ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมผู้บริหารมีพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการทุกด้านอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ปรากฏผลดังนี้

1.1 ด้านการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ การเยี่ยมชมการสอนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครู และนักเรียน เกี่ยวกับสิ่งที่ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ แมคซิลวาน (Mccilvan, 1986 : 1969) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ภายใต้การฝึกอบรมประจำการเพื่อเป็นโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือ ที่เรียกว่า The Instructional Management Rating Scale Survey วัดความเป็นผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารผลการวิจัยพบว่าความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสามารถนิเทศงานวิชาการได้ และมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้นรองลงมาคือวิเคราะห์แบบทดสอบเพื่อตรวจสอบจุดเด่นจุดด้อยทางด้านการเรียนการสอนความก้าวหน้า การพบครูเป็นรายบุคคลเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับความก้าวหน้าด้านการเรียนของนักเรียน การจัดระบบให้มีการแจ้งผลการทดสอบทางการเรียนให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบอย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.2 การสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ โดยรวมอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนโดยมีแนวทางการดำเนินงานสู่การบรรลุเป้าหมาย รองลงมาคือใช้ทักษะภาษาสื่อสารสร้างความเข้าใจด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้และผู้เกี่ยวข้องและจัดทำกรอบวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้ ร่วมกับครู และผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาให้เป็นเลิศ ความเป็นเลิศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป้าหมายของโรงเรียนได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดเจน

ซึ่งสอดคล้องกับ ซิมมอน ฮิวแมน และ มอนเตอร์มอร์ (Sammons, Hillman, and Mortimore, 1994) ได้ศึกษาองค์ประกอบกับประสิทธิผลของโรงเรียนที่ทำให้โรงเรียนประกอบด้วย ความเป็นผู้นำทางด้านวิชาชีพ มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีสภาพแวดล้อมที่ดี มุ่งเน้นคุณภาพการเรียนการสอน มีจุดประสงค์การสอนที่ชัดเจน มีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีระบบการเสริมแรงทางบวก มีระบบการติดตาม ความสำเร็จของผู้เรียน ส่งเสริมสิทธิและตอบสนอง ต่อความต้องการของผู้เรียน มีการร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน มีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา และสอดคล้องกับ ฮอลลินเกอร์ และ มูไฟร์ (Hallinger and Murphy, 1985 : 221 – 224 อ้างถึงใน วีระชาติ วิชาศรี, 2550 : บทคัดย่อ) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนอาจทำในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การประชุมคุณครู การชี้แจงในหนังสือคู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียน หรือโดยรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกับคุณครูผู้ปกครอง เป็นต้น จะทำให้ทุกฝ่ายมีการรับรู้และเข้าใจเป้าหมายของโรงเรียนที่ตรงกัน สามารถร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนได้ นอกจากนั้นได้มีวิจัยของ ศิริวรรณ สุวรรณการ (2547 : 106) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าผู้บริหารมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับมาก และมีทักษะในการสื่อสารและเป็นนักพูดที่ชำนาญในงานวิชาการ ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับส่งเสริมให้ครูและนักเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.3 การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การดำเนินการให้ครูรายงานผลการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแก่ผู้ปกครองทราบทุกภาคเรียน รองลงมาคือผู้บริหารร่วมกับคณะครูกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ และผู้บริหารเป็นผู้นำในการวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ และการใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในการพัฒนาด้านวิชาการไปสู่เป้าหมายของสถานศึกษาทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการมุ่งสู่ความเป็นเลิศนั้น ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและสมบูรณ์ สอดคล้องกับ วีรัตน์ ปานแก้ว (2552 : 138) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรเขต 1 และเขต 2 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ในด้านการวางแผนงานวิชาการค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนความคิดเห็นด้านผู้บริหารร่วมมือกับคณะครูกำหนดโครงสร้างการบริหารงานวิชาการอย่างชัดเจนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.4 การนิเทศและประเมินผล โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในบทบาทมากเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือกำหนดนโยบายการวัดผลประเมินผลนักเรียนอย่างชัดเจนรองลงมากำกับติดตาม การวัดผลประเมินผลของครูและการส่งเสริมให้ครูร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวัดผล และประเมินผลซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารส่วนความคิดเห็นด้านการสนับสนุนให้ครูมีการประเมินผลที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการประเมินผลนักเรียนแก่ผู้ปกครอง เป็นไปตามระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ซึ่ง

ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วิรุพหัจจิต ไบลี (2548 : 78) ซึ่งได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1-2 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการประเมินผลนักเรียนอยู่ในอันดับที่สอง รองจากการพัฒนาครู

1.5 การบริหารจัดการหลักสูตรโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การอบรมและจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รองลงมาคือกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรภายใต้กรอบแนวคิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 สอดคล้องกับ นฤมล สุโกโตษะ (2550 : 58) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พบว่าผู้บริหารและครูมีความตระหนักถึงความสำคัญของงานวิชาการและถือว่างานวิชาการมีความสำคัญที่สุดของโรงเรียน และได้มีการปฏิบัติงานมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการเรียนการสอน มีความรู้ ศึกษาและการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ดุสิต เหมือนบุตดี (2548 : 87) ได้ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีผลต่อความสำเร็จของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และด้านที่มากที่สุดคือ ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.6 การพัฒนาครูโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาครูรองลงมาคือการตรวจสอบเอกสารวัดผลประเมินผลและการสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้ทันสมัยอยู่เสมอซึ่งสอดคล้องกับ วิรุพหัจจิต ไบลี (2548 : 75) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1-2 และสอดคล้องกับ วีระชาติ วิชาศรี (2549 : บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2 การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการ จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษา และประสบการณ์ทำงานในตำแหน่ง พบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้าน การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู และด้านการจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านการประสานงานด้านการใช้หลักสูตร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน ส่วนความคิดเห็นด้านการสนับสนุนให้ครูศึกษาต่อในบทบาทที่สูงขึ้นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.7 การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อยปลอดภัยในสถานศึกษารองลงมาคือการใช้ผลจากการทดสอบเพื่อจัดโครงการสอนพิเศษให้เหมาะสมกับนักเรียน เช่น การสอนเสริม และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการใช้แหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับ จุฬามาศ อินนามเพ็ง (2552 : 187) ทำการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนต่างช่วยกันเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียนซึ่งถือเป็นบรรทัดฐาน (Norms) และทัศนคติของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านการควบคุมการใช้เวลาในการสอน และดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด ส่วนความคิดเห็นด้านจัดระบบแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำสุด

1.8 การเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการโดยรวมเมื่อพิจารณาแล้วอยู่ในบทบาทมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก การเป็นแบบอย่างที่ดีในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาการเรียนการสอน รองลงมาคือผู้บริหารเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานทางวิชาการในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกโดยการทดสอบ และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทั้งในด้านการเรียนการสอน และการบริหาร ก่อนเข้ารับตำแหน่งมาแล้วหลายปี จึงเป็นผู้ที่มีความชำนาญ และเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ อีกทั้งได้รับการเข้าฝึกอบรม พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารส่วนใหญ่จึงเอาใจใส่และดูแลงานวิชาการอย่างจริงจัง สอดคล้องกับ ดุสิต เหมือนบุคดี (2548 : 88) และการส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาการพัฒนาและวิจัยการศึกษาส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างานวิชาการโดยรวมมีความคิดเห็นต่อบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้และสอดคล้องกับ วีระชาติ วิลาศรี (2550 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษาระดับผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างานวิชาการแตกต่างกัน

2.2 ด้านการนิเทศและประเมินผล ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตาม

ความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการแตกต่างกัน

2.3 ด้านการวางแผนเกี่ยวกับวิชาการความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตาม ความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการแตกต่างกัน

2.4 ด้านการพัฒนาครู ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างานวิชาการแตกต่างกัน

2.5 ด้านการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา บึงกาฬ ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครู หัวหน้างานวิชาการแตกต่างกัน

2.6 ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตาม ความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการด้านการบริหารจัดการหลักสูตร แตกต่างกัน

2.7 ด้านการสื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะ ผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตามความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการแตกต่างกัน

2.8 ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำ ทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ตาม ความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการแตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้างาน วิชาการ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยใช้วิธีการ สัมภาษณ์ ในระยะที่สอง ในด้านที่มีความโดดเด่น และประเด็นที่ต้องพัฒนา 2 ด้านคือ ด้านการ เป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ และด้านการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน ซึ่งประเด็นที่ต้อง พัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ผู้บริหารควรประสานความร่วมมือจากครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา
2. ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ มีวิญญานครูโดยแท้จริงแล้ว จะเป็นผู้ที่มีความ รักในตัวเด็ก

3. การเป็นแบบอย่างทางด้านระเบียบวินัย พฤติกรรม การมาทำงาน การติดตามผลการทำงานของผู้ร่วมงาน ต้องรู้เรื่องดีเกี่ยวกับงานวิชาการทั้งหมด
4. ผู้บริหารต้องมีความคิดรวบยอดในด้านวิชาการที่สูง
5. การเป็นแบบอย่างด้านการอ่าน การเล่าเรื่องผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเป็นแหล่งความรู้ที่

เด็กสนใจ

6. การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่บันเทิงเพียงอย่างเดียว การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียน มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ดังนี้
 1. เข้มงวดในด้านการกับครูผู้สอน ให้มากขึ้น
 2. การคัดกรองเด็ก เพื่อพัฒนาตามความสามารถ
 3. สร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนมีวินัย และโรงเรียนมีระเบียบ ที่ช่วยน้อง และการเป็นแบบอย่างที่ดีของครู
 4. สร้างชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่นความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกันน่าจะเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน
 5. มีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยโดยเฉพาะห้องสมุด ที่มีทรัพยากรสารสนเทศที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน
 6. พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย ให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ และใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอน
 7. สร้างแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยทุกมุม
 8. การส่งเสริมการอ่าน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในโรงเรียนโดยการจัดกิจกรรมต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา
 9. ห้องเรียนมีความสะดวกสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน
 10. การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาบทบาทผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน แต่ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีเชิงวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาด้านนี้ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นดังต่อไปนี้ การศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอการจัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิดเทคนิค ทักษะวิชาการของครู ชุมชน ท้องถิ่น การส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล และองค์การ การส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาการพัฒนาและวิจัยการศึกษาการที่ผู้บริหารเป็นผู้นำในการ

ปฏิบัติงานทางวิชาการในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องการเป็นแบบอย่างที่ดีในการริเริ่มการใช้
นวัตกรรมเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการพัฒนาและสร้างมาตรฐาน
ด้านวิชาการเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป
2. ผู้วิจัยอาจเพิ่มประเด็นของกรอบแนวคิดหรือข้อคำถามให้มากขึ้น และ
ครอบคลุมเนื้อหาและงานวิจัยที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น ข้อคำถามเกี่ยวกับความเป็นเลิศทาง
วิชาการสู่ความเป็นมาตรฐานสากล
3. ควรมีการศึกษารoles บทบาทผู้นำด้านอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทาง
วิทยาการต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY